

شو"ת שריידי אש חלק ב סימן ח

ליידידי הרב הג' חוי"ב סוע"ה וכוי מהר"י מאיר שליט"א.

(א) במכתבו מיום ח' טבת ש' ז' מתאר כת"ר את דרך החינוך של ארגון ישרוון שנוסף לארץ צרפת לפני כמה שנים, שהוא מתנהג עפ"י שיטת החינוך שהי' נהוג במדינת אשכנז לפני החורבן, ועכשו קמו נגדו עוררים מצד חוג ידוע של חרדים, אשר לפי דעתם אין הדרך הזאת לפיקוח רוח היהדות, כפי שהנחיילונו אבותינו ורבותינו הקדושים. והערעורים הם שניים: ערעור נגד צורת הארגון הזה, שהוא משטף בנים ובנות בעבודה ומגדם לאגודה אחת, וערעור נגד המנהג שנהגו, שהבניות והבנות מזמירות יחד זמירות של שעוזות שבת או זמירות קודש אחרות. וכת"ר שואל בשם הוועידה התורנית של הארגון ישרוון אם מותר להם להמשיך את פעולתם בדרך שנהלו אותה עד כה או צריכים להפסיק פעולתם ולגרום לפירוד הארגון, כפי התיאור של כת"ר.

ואшиб על ראשון ועל אחרון, ערורי החרדים בודאי יש להם על מה לסמוך, שהרי עפ"י דין תורה צריך להפריש אנשים מנשים כדי שלא יבואו לקלות ראש, כאמור במס' סוכה נ"א, ע"ב: מי תיקון גדול וכי התקינו שייהיו נשים יושבות מבחוץ ואנשים מבפנים ועדין היו באין לידי קלות ראש התקינו שייהיו נשים יושבות מלמעלה ואנשים מלמטה, עי' שם /סוכה/, נ"ב ע"א: ומה לעתיד לבוא...ומטעם זה נמנעו בכל קהילות קדשות ליסד חברות שיש בהם תרבות אנשים ונשים, בידוע. והערעור השני, וודאי שצדוק הוא, עפ"י מה שנאמר בגמ' ברבות ב"ד ע"א: קול באשה ערוה.... יצא שאף זמירות של שבת אסור לומר בחורים עם בתולות.

מכל מקום, בשנשאלתי ע"ז מנהלי ישרוון הוריתי להם שימושם עפ"י הדרך שהתו להם גודלי אשכנז, שהיו צדיקים גדולים וכל בונתם הייתה לשם שמיים, להציל את הנוצר מסכנות הטמיה שהתרפשה באשכנז בימיهم ועי"ב הצללו כמה נפשות מישראל והצילו לקרבם ל תורה וליב", וגודלי אשכנז היו בקיאים ומוחחים בחכמת החינוך ולכך הצליחו במעשייהם להקים דורות של בעלי יר"ש והשכלה חילונית אחד, מה שלא עלה בידי גאוניגי גודלי ליטא ופולין, לפי שלא ידעו לכונן את החינוך עפ"י תנאי הזמן. וידעו מה שסיפר הגאון מהר"י סלנטר זצ"ל בשובו מאשכנז ושם נזדמן עם הגה"ץ ר"ע הילדהיימר זצ"ל וראה אותו מרצה שיעורים בתנ"ך ושׁו"ע לפני נשים צעירות ובתולות. וכזה אמר: אם יבוא מי מרבני ליטא להנהיigen בן בעדתו, וודאי שיעבירו אותו מכחונתו, וכן הדין. מ"מ הלאי שיהי' חלקי בגין עזון עם הגה"ץ ר"ע הילדהיימר. והתעם הוא משום עת לעשות לה' הפרוטורתק, כמו שנבאר להלן.

והנה רבני פולין ואונגרין שנציגו למדינת צרפת רואים את המנהגים החדשניים שהנהייגו חרדי צרפת עפ"י שיטת גאוניגי וצדיקי אשכנז, והם מוחחים נגדם בעז, לפי שמנaggiים אלו הם נגד דיניהם מפורשים בגמ' ופוסקים, בנ"ל. אולם אין הרבניים הנ"ל בקיאים בתנאי החיים השוררים במדינת צרפת ואינם רואים את המצב הירוד של היהדות שם. להיפך, בדרישותיהם הם מעמידים בסכנה את התפתחותו של הארגון הזה, אשר כבר הצליח הרבה בפועלו החינוכית, כמו שתיאר כת"ר במכתבו וכל דבריו הם כנים ואמתיים, וזה ידוע לכל.

(ב) ידוע כמה חזק שטף התובילות בארץ צרפת וכמה גדול מספרם של נשואי התערובת במדינה זו. בניגוד לארצות אחרות שם היהדות הולכת ומתגברת ומתנערת משפלותה, הנה בצרפת הטמיה

הולכת וגדלה. תנאי הסביבה התרבותית המיוחדת, המאפיינת ביכולות דעת וביכולות של עיון רציני עמוק, רוח החירות והחופש והרדיפה אחרי נוחיות געימה ואחר חיצוני מקסיס, גורמים להתפשטות מחלת התבוללות בארץ זו ורבים הם חלליה בקרב יוצאי רוסיה ופולין ר"ל, ואם לא יתאזרו ויתעוודדו לאחוי בדרך הצלחה ולהקדים פנת מגן לשרידים ייחידים אשר יוכלו אחרי חינוכם ולימודם בקורס להכין דור חדש נאמן לה' ולתורתו; אם יזניחו את המעשת הבדיקה והמנוסה של החינוך החזרי לפי שיטות גדולות אשכנז - סופה של יהדות צרפת גוויה וכלי' גמורה חי'ו. עת לעשות לה' וכו'. עצם התתאגדות של בניים ובנות תחת דגל התורה והמסורת מהוות כח גדול של חזק ועיזוז לרוח הנער שהו נקבעו תחת השפעה בלתי פוסקת של בית הספר הנכרי והסביבה הגויה. הגורם העיקרי למצב המשכיב והמאיש שנולד בצרפת הוא לפי דעתו רגש הבודדות המעמיק על לבו של הנער היהודי. הנער, או הנערה היהודית, מרגיש את עצמו בודד ונעזב לנفسו. אין לו אחזקה נפשית בקרב הבית או המשפחה של הוריו וקרוביו. הבית והמשפחה של אחינו בצרפת נטרוקנו מנהלת אבותיהם וממסורותם של הווי היהודי חי ורענן, אין בהם סימן של חיים ברוח היהדות. הרדיפה אחרי כסף ותענוגות - עולם עשתה שמות בקרבם וגרמה לפרקתו על תורה ומצוות. העיר היהודי כשהוא מגיע לגיל בוגר מרגיש א"ע בודד בעולמו. היהדות, כפי המתודת של הוראת הזקנים והיששים מסווג היישן, היא בעיניו חיים של נזירות ובודדות, והלימוד עצמו מרגש אותו בשעום מיגע, ואת היהדות הם רואים בעיני גיטו רוחני של ימי הביניים שיש להחלץ ממנו בכל כוח. הצעירים והצעירות בצרפת הם מנוטקים מכל מגע ומשא חברותי עם יהדות מלאה חיים ותנוועה, מכל לימוד מבדח ומושך את הלב, אין שום קשר בין איש לאיש, אינם מצטרפים ואינם מתחברים זה אל זה מחושר אידיאלים משותפים, ולפיכך הם הולמים ונשלעים בין הגוים, ולפיכך אני מקדם בסביבה הגויה. התוצאות ידועות למד', הם הולמים ונטמעים ונבלעים בין הגוים, ולפיכך אני מקדם בשמחה וברכה את הארגון ישורון, שהוא עומד ונלחם מלחמת מגן לדעת ישראל ולתורתו. קודם כל הוא מגרש את הבודדות הנפשית ורוח היאוש והרפיוון של הצעיר או הצעירה, בראשותם כי לא אלמן ישראל ועדין ישנים בתוכנו צעירים וצעירות שומרי תורה ומצוות. הם מעודדים זאת ברוח וمزירות זא"ז שלא להתייחס מפני המליעגים מקרוב אהיהם וקרובייהם. ודבר זה בלבד כדי הוא להמליץ זכות על האיגוד הבהיר הזה נגד מקטרגיו. אף הלימוד בחבורה בצורה נאה ומתקונה הוא גורם חינוכי גדול שאין להמעיט את ערכו. גם ההכרה וההתידות היהודית כשהיא נשמרת במסגרת של צניעות יהודית וכן הטוילים והעשועים הפシリים והצניעים יש להם כוח משיכה גדול. הם יוצרים סביבה ואוירה שכלה יהודית טהורה, שבתוכה סופגים ריח של אהבת תורה ואהבת היהדות. סוף סוף אין לנו דיקטטוריה צבאית ואין ביכלתו נקוט אמצעי כפי גנד הנער המתפרק מאותנו. לא נשאר לנו אלא דרך הצלחה אחת ויחידה, לחבר את היהדות ולהראות את נועמה ויפה הרוחניים במסגרת חברותה יהודית השומרת על עצמאותה הרוחנית באמצעות לב ובגאון.

(ג) ועכשו אני רוצה לבאר את הבעיות העומדות על הפרק מצד ההלכה. לפי תיאור כת"ר יושבים הבנים והבנות בחדר אחד, אבל אין יושבים על ספסל אחד יחד, אלא שהם שרים שיורי קווש, פסוקי תנ"ך וزمירות שבת ביחד. במחנה הקיש או במחנה החורף הם ננים ב בתים מיוחדים, גברים בבית אחד ובחורות בבית אחר, וגם השיעורים לומדים הבנים בלבד והבנות בלבד, והמדריכים, שהם יראי שמים ומדקדקים במצוות, מקבלים אחריות שלא יטילו הבנים והבנות יחד אם לא באופן מאורגן בהשגת המדריכים.

והנה במאס' סוכה נ"ב מבואר שהיו מקפידים שלא יתערבו האנשים והנשים וככלו המשנה במס' מזות פ"ב, מ"ה: וחלקה הייתה בראשונה והקיפה מצורחה, שהנשים רואות מלמען והאנשים מלמטה, כדי שלא יהו מעורבים. וכן כתוב הרמב"ם בהל' בית הבחירה פ"ה, הל"ט ובהל' לולב פ"ח הליב"ב: כדי שלא יתערבו אלו עם אלו. ולא הזכיר שם שעשו מחיצות גבהות שלא יסתכלו אנשים בנשים, עיי' מה שבtab היב"ח באו"ח סי' ע"ה דהסתכלות היינו התבוננות לשם הנאה.... אhero דבר המסורה לבב וכל אחד מחוייב להשמר מהסתכלות מתועבת זו, ולפיכך לא עשו בזה תיקון מיוחד, ורק תקנו שלא יתערבו אנשים בנשים, לפי שתתערבות זו מביאה ממילא לקלות ראש. ורק בבית הכנסת יש תקונה קדומה לעשות מחיצות גבהות, שלא יוכל להסתכל משום תפילה וקר"ש וקריאת שמע, שאסור מטעם ערוה, כמבואר בברכות כ"ד ע"א, שטפח מגולה וכן שער באשה ערוה, אבל באספות של רשות, כגון בשעת הכנסת כלה לחופה או בשעת נאותים ודרשות לא הקפידו מעולם לעשות מחיצות ורק מדקדקים שלא ישבו אנשים ונשים יחד ולא יתערבו זה עם זה ואמנם ראייתי שmbיא דברי המרדכי במס' שבת פ"ג, שי"א, שכותב: כגון מחיצה שעושין בשעת הדרשה בין אנשים לנשים מותר לעשותה בשבת, עי"ש, משמע שעשו מחיצות גם בשעת הדרשה ולא דוקא בשעת תפילה וקר"ש. ונראה שזו מדת חסידות ולא מצד הדין, ומדובר לא ראיינו בארץ ליטה ופולין שידקדו בזה. והנה לישראל וכו'.

(ד) ומה שנוהגים לשיר ולזרם זמירות קודש בנים ובנות יחד - כבר נשאלתי ע"ז ממנהגי המחנות, והשבתי להם, כי בבואו לברלין ראייתי בבתי החדרים מזומנים אנשים ונשים יחד זמירות קודש בשבת, והשתוממתי למנהג זה שהוא אשת איש או נדה אסור אפילו בשעת ק"ש והבטולות בימינו לעולם בחזקת נדה... ואולם לדינה אין נ"מ בזה, כיון דהבטולות הן בחזקת נדה וכמש"כ במ"ב א"כ אסור לעולם לשמע קול זמר של בתולות. ומטעם זה ערערתי נגד מנהג זה שנางו חרדיו אשכנז. ואולם אחרי חקירה ודרישה נאמר לי כי הגאון הצדיק ר"ע הילדה היימר ז"ל וכן הגרש"ר הריש ז"ל בפרנקפורט על נהר מיין התירו בזמירויות קודש לזרם יחד, והתעם משום דתרי קלא לא משתמע וכיון שמזמורים יחד אין חשש איסור, אבל לא נחה דעתך בזה וחפשתי ומצאתי בשדי חמד מערכת קול, שהביא בשם רב ספרדי להתייר זמירויות קודש של אנשים ונשים יחד, וסמן מצאתי לדבריו מפרק א מפורש בשופטים ה' ותש"ד דברה וברך בן אבינוות וכו'... ואח"כ ראייתי מובה בשם החיד"א בספרו דבר לפי מערכת ק', שבשעת השראת שכינה שריא לאשה לשורר וליכא משום הרהור, ועכ"פ יש סמן למה שהביא בשד"ח הנ"ל, שבשיירי קודש לא חיישין להרהור.

... וא"כ יש לומר שbezmiriyot קודש אין לחוש שיתכוונו להנות מוקל אשה. ואולי מטעם זה כתבו הפוסקים לאסור רק קול זמר אף שבגמ' נאמר קול סטם, משום שזמר גורם להרהור תאוות ולא קול סטם שרגיל בו. מ"מ יש מקום לומר, שbezmiriyot קודש הזמר מעורר רגש קודש ולא הרהור עבירה. עיי' שהביא בשם רה"ג, שאף בשעה שמנוגנות אם יכול לכובן לבו להתפלתו בעניין שאינו שומע אותה ואני משים לבו עלי' אין לו להפסיק קריאתו. עיי' באוצר הגאנונים לברכות שהביאו, וכן בחידושים הריטב"א לקודשין כתוב, שהכל לפי מה שהוא אדם מכיר בעצמו שיצרו נכנע וכפוף לו ואני מעלה טינה בלבו כלל מותר לו להסתכל ולדבר עט הערווה לשאול בשלום אשת איש, והיינו ההוא דר' יוחנן דיתיב אשערוי טבילה ור'AMI דנפקי לוי אמהתא דבי קיסר וכו' ולא חיישי להרהור מטעמא דארמן, אלא שאין ראוי להקל בזה אלא לחסיד גדול, עכ"ל. והובא בפ"ת אבהע"ז סי' ב"א.

... מ"מ יש לומר כיון שהמזמורים זmiriyot קודש ג"כ מתכוונים לש"ש, כדי לעורר רגשות דתיים

אצל הבנות ולטעת בלבם חיבה לקדשי ישראל, יש לטמוך על המקילים. ועי' במס' יומא ס"ט ע"א גבי שמעון הצדיק: עת לעשות לה' וכו' ובפירוש"י שם. ובמס' תמורה י"ד ע"ב איתא שהתירו לכתוב דברי תורה שבע"פ משום עת לעשות לה' הפרו תורהך, ואמרו: מוטב תיעקר אותן אחות מן התורה ולא תשתחה תורה מישראל... ובוודהי שדבר זה נמסר רק לחז"ל להכריע מתי הוא העת לעשות ומה מותר להפר, ולא נמסר לכל אדם לעשות מעשה בשבייל שהוא יודע כי יש כאן עת לעשות וכו'. ואולם בנידון שאין כאן איסור גמור ורק יש כאן מנהג חסידות ומדת צניעות אפשר לדרש סמכין ולהתיר בארץ צרפת, שכבר הגיע מצב היהדות עד משביר ואט לא נחוץ באמצעות חינוכיים מנוסים ומעוטרים בהצלחה, כאוטם של ארגון עזרא באשכנז ושורון בצרפת, עתידה תורה ח"ו שתשתכח מישראל, וד"ל.

(ה) ולבן הוריתי למנהיגי הארגון ישורון שיכולים לטמוך על גולי אשכנז, שהיו בקיאים בחכמת החינוך וידעו רוח בנות הדור שהתקנכו בבתי ספר ולמדו לשונות ומדעים, שיש להן רגש של כבוד עצמאי והן רואות עלבון וڌיפה להז למחנה באיסור שאסורים עליהם השתתף בزمירות חדש. ולבן התירו לנשים להשתתף בزمירות של שבת. ואנו רואים ויודעים כי גולי אשכנז הצליחו בחינוך הבנות ונשים עניות יותר מגדולי שאר הארץ. ובאשכנז ראיינו נשים מלמדות ובעלות דראג השכלה גבוהה, שהיו חרדיות על דת ישראל ומקיימות את המצוות בהתלהבות. ומשום לכך אין אני מרதיב לאיסור מה שהתירו הם, ובכגון דא נאמר עת לעשות לה' הפרו תורהך... שבארצות כמו אשכנז וצרפת הנשים מרגישות עלבון ופגיעה בזומותיהן אם נאסור עליהם להשתתף בעונג שבת ע"י זמירות חדש. ודבר זה מובן למי שמכיר טבע הנשים במדינות הללו. והאיסור יוכל לגרום לריחוק הנשים מן הדת, חילתה.

ובפירוש התניתי במכתבי להנ"ל, שאין לכוף על הנשים שצרכות להשתתף בzmירות חדש, ואם יתרצו להחמיר על עצמן, חילתה לעוז עלייהם ולהתלוצץ בהן, שהרי סוף סוף מנהג אבותינו הקדושים בידן שנזהרו מלהתיר לנשים אפילו זמירות חדש.

ואמנם מבין אני לווח קצר החרדים המרננים נגד ישורון, שהם רואים במנהיגיו סטייה מן המנהגים שהרגלו בהם באורה חייהם בפולין ובאונגרון. אולם הם מעליימים עיניהם מן המצב בצרפת כמו שהוא. לייהודים החרדים מן הסוג היישן אין שום השפעה על מהלך החיים, הם מרכזים בתוך חוגם המזומצם ואינם שמים את לבם לתחליק ההתבוללות העcosa שמות גם בקרבת החרדים. אף החרדים שולחים בניהם ובנותיהם לבתי ספר נכריים, ואין להם שום ערובה שיהי' בכוחם לעמוד נגד הזרים השוטף ומכליה, הם בוטחים בעצמם ואינם דואגים מחר לעתידם הדתי של ילדיהם.

זו השעה הוא ליצור חוג של עיריות וצעירות דתיים, תנועת גוער עם התלהבות מדבקת וכוח משיכה חזק, אשר בהיותם מושרשים בקרקע היהדות הדתית יסתగלו להכניס זרם חדש בקרב היהדות, זרם של להט נפשי, של רוח רענן וחוי, שבכוותו לכבות את הלבבות ולרומם את הנפשות הנחלשות, שהגעווים לחמי קדושה של יהדות תורה עוד לא עומעמו בקרבן. רק במסגרת זו של ארגון ישורון אפשר למשוך את הנעור שלעולם לא יבוא למקום אחר. ורק במסגרת זו ישנות טכניות לשגשוג חדש של הרוח הדתי ולפעולת חנוכית כובשת וסוללת דרך.

יחיאל יעקב ווינברג.